

Uralların Eteğinde Türk Dünyası Yazma Kitapları Sempozyumu ve Sergisi

Ekim ayının başında Başkortostan Cumhuriyeti'nin başkenti Ufa'da büyük bir kültürel etkinlik gerçekleştirildi. Bu etkinliğin adı, TÜRKSOY Üyesi Ülkeler Milli Kütüphanelerinde Mevcut Nadide El Yazması Kitaplar Sempozyumu" idi. Bu kapsamda bir de "Kitaplarda türk Dünyası Sergisi" düzenlendi. Ülkemizde ancak birkaç kişinin haberdar olduğu ama Türk Dünyası'nda büyük ses getiren bu Sempozyum'a değin izlenimlerimi sevgili meslektaşlarıma aktarmadan önce, belki de daha duymamış oldukları TÜRKSOY ve Başkortostan hakkında kısaca bilgi vermek istiyorum.

Kısa adı TÜRKSOY olan "Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi," 12 Temmuz 1993 tarihinde Kazakistan'ın başkenti Almatı'da Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlarının imzaladığı bir anlaşma ile kurulmuş uluslar arası bir kuruluştur. Tataristan, Başkortostan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Tıva, Hakasya ve Gagauz Yeri Özerk Bölgesi'nin de katılımıyla bugün TÜRKSOY şemsiyesi altında 12 Türk devlet ve topluluğunun milli bayrakları bulunmaktadır.

TÜRKSOY'UN amacı kısaca; geniş bir coğrafya üzerinde yaşayan Türk Dünyası'nın dilini, tarihini, sanatını, kültürel ürünlerini araştırmak, ortaya çıkarmak, birlikteliği sağlamak ve tüm dünyaya tanıtmaktır.

TÜRKSOY'UN Genel Merkezi Ankara'dadır. Resmi dili Türkiye Türkçesi olmakla beraber, Ataç Sok. 19 numaralı Genel Merkez'de Türk dilinin farklı zenginliklerini duymak mümkündür.

Üye ülkelerin kültür Bakanlarının oluşturduğu bir Daimi Konsey'in kararları doğrultusunda çalışmalarını yürüten TÜRKSOY'un Genel müdürü Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür Bakanı Polad Bülbüloğlu'dur. Daimi Konsey yılda iki kez toplanarak çalışmaları yönlendirir. Kuruluşundan bu yana 12 kez toplanan TÜRKSOY Daimi Konseyi'nin 13. sü önümüzdeki aralık ayında Ankara'da gerçekleştirilecektir.

TÜRKSOY'un önemli etkinliklerinin bazıları şöyledir; Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı (1993 Türkiye, 1996 Azerbaycan), Geleneksel Türk El Sanatları Sergisi (1993 Türkmenistan) TÜRKSOY Opera Günleri (1994'ten bu yana KKTC), Manas Destanı'nın 1000. Yıl Kutlamaları (1994 Türkiye, 1995 Kırgızistan), Fuzuli'nin 500. Doğum Yılı (1995 Türkiye, 1996 Azerbaycan), Aşık Aydın Pir Festivalleri (Türkmenistan 1993, 1994), TÜRKSOY I. Folklor

Festivali (1996, Türkiye), TÜRKSOY Tuganlık Tiyatro Festivali (1996, Başkörtöstan), Kazak Şair ve Yazarlarından Abay, Janbil ve Muhtar Awezov'un Doğum Yılı Kutlamaları (1996, Türkiye, Kazakistan), Sibiryaya Türk Dili Halklar I. Kongresi (1997 Tiva), Nevruz TÜRKSOY Tiyatro Festivali (1996, Tataristan), Issık Göl 98 Uluslararası Televizyon Festivali (1998, Kırgızistan), TÜRKSOY Ressamlar Buluşması (1998, 1999 Türkiye), Dîvânü Lüğati't-Türk'ün Yazılışının 925. Yılı (1999 Türkiye), Cengiz Aytmatov'un 70. Yılı (1999 Kırgızistan), Dede Korkut Bilgi Şöleni (1999 Fransa-UNESCO)

TÜRKSOY'un çalışmalarının önemli bir alanı da, ortak Türk Kültürü'ne ait eserlerin yayınlanması ve tanıtılmasıdır. Bu amaçla basılan kitaplar arasında Manas Destanı, Abay, Altay'dan Tuna boylarına Ortak Türk Motifleri, Ural Batır Destanı, Türk Cumhuriyetleri Mimarlık Abideleri, Türkmen Şiir Antolojisi, Başkörtça-Türkçe Sözlük, Göktürk Tarihi, Muhtar Awezov, Edigey Destanı yer almaktadır.

TÜRKSOY'u bu kadar tanıttıktan sonra, biraz da Başkörtöstan hakkında bilgi vermek istiyorum.

Başkörtöstan, Rusya Federasyonu'na bağlı 16 özerk cumhuriyetten biri. Ural Dağları'nın güneyinde yer alan Başkörtöstan'ın batısında Tataristan, kuzeyinde Perm, doğusunda Çlebinski, güneyinde Orenburg şehirleri yer almaktadır. Toplam nüfusu yaklaşık 4.200.000 olan Başkörtöstan'ın yüzölçümü 143.600 km²'dir. Nüfusunun % 22'sini Başkurtlar, % 28'ini Tatarlar, % 39'unu kapladığı Başkörtöstan yer altı zenginlikleri (petrol, altın, kömür, demir vb.) ve doğal güzellikleri ile Uralların incisi olarak kabul edilmektedir.

Rusya'da 1917 yılında gerçekleşen Bolşevik devriminden sonra asırlarca arzu ettikleri kendi milli devletlerini, ancak bir yıl gibi kısa bir süre için kuran Başkurtların bağımsızlık hareketinin öncüsü, Türkiye'de çok iyi bilinen ünlü şarkiyatçı Ahmet Zeki Velidi Togan'dır. Lenin zamanında halk düşmanı ilan edildiği için ülkesinden kaçan ve 1970 yılında Türkiye'de vefat eden Zeki Velidi Togan'ın ismi, yurtdaşı ve fikirdaşı Abdülkadir İnan'la birlikte uzun yıllar Başkörtöstan'da bir tabu olmuş, onları tanıyan kişiler işkencelere maruz bırakılmış veya öldürülmüş. Bu tabu Başkörtöstan Cumhuriyeti'nin 11 Ekim 1990 yılında bağımsızlığına kavuşmasına kadar sürmüştü. Bugün Başkörtöstan, Rusya Federasyonu'nun içinde diğer Cumhuriyetlerden daha fazla haklara sahip bir Cumhuriyettir. Öyle ki bağımsızlıktan hemen sonra Milli Kütüphanelerine Zeki Velidi Togan adını vermeleri, yıllar sonra Başkurt halkının bağımsızlık sembolü ve 20. Yüzyılın en büyük şarkiyatçılarından Zeki Velidi'yi unutmadıkları ve iade-i itibarını sağladıklarının bir ispatı olmuştur.

Yazımın başında ifade ettiğim gibi sempozyum, bu bakımdan da oldukça önemlidir. Bundan 10 yıl önce Uralların eteğinde, Türk Dünyası kitaplarının ele alındığı bir sempozyum ve serginin yapılacağını ve benim de böyle bir etkinlikte bulunacağımı düşünmem olanaksızdı.

5 Ekim 1999 tarihinde başlayan Sempozyum'a TÜRKSOY üyesi ülkelerden Azerbaycan, Başkörtöstan, Hakasya, Kazakistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Tataristan ve Türkiye'nin yanı sıra altay, Kırım, Udmurt Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu'na bağlı birçok vilayetten 101 bilim adamı ve uzman katıldı.

Kültür Bakanı Müsteşarı Sayın O. Tekin Aybaş'ın resmi temaslar dışında ayrıca "Yazma ve Nadir Eserlerin Bibliyografik Denetimi ve türk dünyası" adlı bir bildiri sunduğu Sempozyum'da, Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Prof. Dr. Günay Kut "Yazma Eserlerde Türk Dünyası" emekli Genel Müdür Yardımcısı ve Yazma Eser Uzmanı Nail Bayraktar'da "Yazma kitapların sanat Değeri" adlı bildirimleriyle çok büyük ilgi ve beğeni topladılar.

Türk dünyası ve ortak kültürünün en önemli ürünü olan yazma ve nadir eserlerin bütün yönleriyle ele alındığı, işbirliği olanaklarının araştırıldığı Sempozyum'da iki gün boyunca 33 bildiri sunuldu.

Sempozyum kapsamında yer alan "Kitaplarda Türk Dünyası" adlı sergi başkent Ufa'da Zeki Velidi Togan'ın adını taşıyan Milli Kütüphane'de açıldı. Başkörtöstan Milli Kütüphanesi 1836 yılında kurulmuş. 1921-1992 yılları arasında Lenin'in kütüphaneci ve arşivist eşi Nadejde Krupskaya ismini taşıyan kütüphane 1992 nisan ayında Zeki Velidi Togan adını almış.

Milli Kütüphane bünyesinde 3 milyon 110 bin kitap yer almakta. Sadece Başkörtöstan'da değil Rusya Federasyonu'nda da çıkan tüm süreli yayınların abone olduğu kütüphanede 20 dilde yayımlanmış kitapların yanı sıra kitap dışı materyallerden haritalar, notalar, mikrofilmler, CD'ler, kasetler vb bulunmakta. Yılda 80 binden fazla okuyucuya hizmet veren kütüphanenin günlük okuyucu sayısı ortalama 300. Milli Kütüphane aynı zamanda sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapıldığı bir mekan. Yapılanma olarak diğer milli kütüphanelere benzemekle beraber, farklılığı çocuk ve gençlere ait bölümlerin de Milli Kütüphane'de yer alması.

1 Ekim 1998 tarihinde itibaren Internet hizmeti vermeye başlayan kütüphanede, okuyucuların ihtiyaçları en hızlı şekilde karşılanmakta. Sadece 1998 yılında 3000 kitabın bibliyografik künyesi çıkarılmış ve bu hizmetler müdür dahil sadece 13 kütüphaneci tarafından yapılmakta.

Başkortostan'da 1747 halk kütüphanesinin bulunduğunu öğreniyoruz. Halk kütüphaneleri yerel yönetimlere bağlı. Başkortostan Kültür Bakanlığı'na doğrudan bağlı iki kütüphane var. Bunlar Milli Kütüphane ile Görme Özürlüler Kütüphanesi.

1000'den fazla kitabın teşhir edildiği "Kitaplarda Türk Dünyası Sergisi"nde Milli Kütüphane Başkanımız Sevgili Tuncel Acar'ın oluşturduğu Türk standı serginin en ilgi çekici bölümü idi. Milli Kütüphane bünyesinde verilen hat, tezhip kursunda yetişen kursiyerlerin son derece güzel çalışmaları, Başkurtların çok önem verdikleri Zeki Velidi Togan, Abdülkadir İnan'a ait kitapların kapakları, bibliyografyaları, minyatür sanatının örnekleri ile Türkiye'yi tanıtıcı 100 kadar prestij kitabın yer aldığı Türk standı sergiden sonra Zeki Velidi Togan Kütüphanesi'ne bağışlandı.

"TÜRKSOY Üyesi Ülkeler Milli Kütüphanelerinde Mevcut Nadide El Yazması Eserler Sempozyumu" ve "Kitaplarda Türk dünyası Sergisi" TÜRKSOY'un amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen önemli bir etkinlik olmasının yanı sıra, kütüphanecilik alanında yeni ilişkilere bir başlangıç olmuştur. Uralların eteğinde, Akidil'in kıvrıla kıvrıla aktığı Ufa'dan Türk Dünyası'na ve bilim alemine birlik, beraberlik, sevgi, hoşgörü ve barış mesajları verilmiştir. Dede Korkut'tan Ahmet Yesevi'ye, Ali Şir Nevayi'den Katip Çelebi'ye, Yunus Emre'den Zeki Velidi'ye kadar bütün ortak değerlerimizin ele alındığı bu Sempozyum'da TÜRKSOY'un önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Hatice Şengül
TÜRKSOY